

Přístupy 20. století k účetnímu vykazování vlivů inflace

Jaroslava Janhubová – Miloslav Janhuba*

Abstrakt:

Příspěvek se z historického hlediska zabývá vlivy inflace na podnikové hospodaření a způsoby jejich vyjádření ve výkazech účetní závěrky. Poukazuje na konstrukce klasických bilančních teorií, které vznikly zejména jako reakce na vývoj inflace v Německu po první světové válce; zvláštní zřetel je věnován organické bilanční teorii prof. Fritze Schmidta, která byla poprvé publikována již před sto lety. Organická bilance je v mnohém předchůdkyní soudobého vykazování hodnotových údajů převážně v řádné (reálné) ceně [fair value] s tím, že Schmidt od běžné ceny (Tageswert) odvozoval také zjištění „správného“ výsledku. Problematika pohyblivé kupní síly peněžní jednotky je stále živá, stejně jako snaha vypořádat se s tímto fenoménem v rámci účetního výkaznictví. Na konci dvacátého století jsou v Evropě a v USA vytvářeny komplexní modely účetního oceňování a vykazování, vystavěné na dynamických principech spolu s využitím sofistikovaných propočtů k určení vykazovaných hodnot. Problematiku doplňuje malý ilustrační příklad, využívající zejm. poznatků z USA.

Klíčová slova: Oceňování; Bilancování; Inflace; Podstata podniku; Zisk.

JEL klasifikace: O44, M41.

1 Úvod

Účetnictví zachycuje průběh hospodaření v konkrétní jednotce (podniku) a úhrnný dopad jednotlivých aktivit vykazuje (zpravidla ročně) v účetní závěrce. Poněvadž účetnictví pracuje vesměs s peněžními jednotkami, které slouží jako měřítko pro kvantifikaci stavů a pohybů podnikohospodářských veličin, nemůže se zcela oprostít od reálně existujících změn úrovně celkové cenové hladiny v dané ekonomice. Tyto změny se odrážejí jak v pohybu konkrétních cen aktiv a zadlužení, tak také v úhrnném indikátoru „hodnoty peněz“; přitom jedno působí na druhé a naopak. Pokud úroveň celkové cenové hladiny určitým tempem plynule stoupá, hovoříme o inflaci. Není to samozřejmě nový jev, s jejími projevy v hospodaření a tím rovněž v účetnictví a ve výkazech bylo potřeba se vypořádat již dříve. Stále ovšem platí, že „velkou výzvou pro budoucí výzkum je propojení účetní prezentace

* Jaroslava Janhubová; Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta financí a účetnictví, katedra finančního účetnictví a auditingu, nám. W. Churchilla 4, 130 67 Praha 3; <janja@vse.cz>.

Miloslav Janhuba; Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta financí a účetnictví, katedra finančního účetnictví a auditingu, nám. W. Churchilla 4, 130 67 Praha 3; <mjanhuba@vse.cz>.

Článek je zpracován jako výstup projektu institucionální podpory č. IP100040 na Fakultě financí a účetnictví VŠE v Praze.

hodnoty vlastního kapitálu s informačními asymetriemi nad rámec informací poskytovaných současnými výkazy.“ (Hughes, Liu a Zhang, 2004)

Cílem našeho příspěvku je poukázat na historii některých postupů, jimiž se účetnictví a účetní výkaznictví snažilo neztratit přehled o vlivech inflace v konkrétní jednotce a o jejich dopadu na celek podnikové podstaty¹, která by měla být dlouhodobě zachována (neklesat). V pracích, které byly během 20. století věnovány otázkám účetního vykazování v podmínkách inflační ekonomiky, jsou uváděny mnohé postupy, využitelné i v dnešní praxi. Nejzajímavější (a do dnešní doby z velké části použitelné) jsou postuláty *organické bilanční teorie F. Schmidta*, která byla publikována přibližně před 100 lety a které se věnujeme v poněkud větším rozsahu.

Problematické účetního podchycení vlivů inflačních jevů v ekonomice jsou pochopitelně věnovány příspěvky široké škály autorů, i když lze pozorovat v této souvislosti určité „vlny zájmu“; nejvýrazněji – krom období po první světové válce – se problematice účetnictví při inflaci věnovali autoři v poslední čtvrtině 20. století a na počátku století 21. V publikovaných pracích té doby se shledáváme jak s náčrtý řešení kvantifikace „vychýlení“ konvenčních účetních údajů za podmínek inflace (Davidson a Weil, 1975), tak také s matematickými modely pro vyhodnocování vlivů hodnotových posunů celkové cenové hladiny i cen jednotlivých aktiv (McIntyre, 1982).

2 Oceňování v účetní závěrce

Teorie účetnictví zná v zásadě čtyři hlavní modely (základny) pro ocenění skutečnosti v účetních výkazech:

- a) pořizovací ceny;
- b) běžné ceny (reprodukční nebo realizační);
- c) pořizovací ceny přepočtené na pevnou kupní sílu měny;
- d) běžné ceny přepočtené na pevnou kupní sílu měny. (Fireš a Zelenka, 1997)

2.1 Ocenění v pořizovacích cenách

Model a) představuje při účtování a vykazování nejobvyklejší postup; výsledné produkty (výkazy účetní závěrky) jsou v něm zkesleny existujícími *třemi skupinami chyb*: (1) chyba z časového posunu; (2) chyba měřítka; (3) nerelevantnost pro uživatele. (Riahi-Belkaoui, 2001)

Třetí skupina chyb souvisí zejména s členěním položek výkazů (především legislativním) a jejich následnou interpretací. První skupina souvisí s průběhem

¹ Zde nechápeme podnikovou podstatu ve smyslu insolvenční legislativy (majetková podstata), ale jako komplexní hodnotovou veličinu zastupující čistá aktiva jednotky (velikost a skladbu aktiv financovaných z vlastních zdrojů).

úctovacího cyklu a druhou skupinu vyvolává právě použité účetní ocenění skutečností.

2.2 Ocenění v běžných cenách

Pro model b) je rozhodující, co v něm bude chápáno jako „běžná“ cena, protože bezpochyby lze v této roli využít jak ceny vstupní (reprodukční), tak také ceny výstupní (realizační), pomíjíme-li užití čisté současné hodnoty očekávaných peněžních toků. Nejčastěji uváděným přístupem je užití vstupních cen (aktuální nabývací trh).

2.3 Ocenění v pořizovacích cenách s přepočtem na pevnou kupní sílu

Model c) plně respektuje strukturu skutečných (historických) cen, ale převádí ji do rozměru fixované (zpravidla na konec období – sestavení výkazů) výše kupní síly peněžní jednotky, užitě jako měřítko. V takovém modelu zůstane otevřený problém časového posunu, ale je zčásti vyřešena chyba měřítka.

2.4 Ocenění v běžných cenách s přepočtem na pevnou kupní sílu

Model d) představuje – teoreticky – optimální postup ocenění ve výkazech, protože odstraňuje vliv obou výše uvedených skupin chyb. Jde ovšem operacionálně o velmi problematický postup, který ve většině případů v nákladech svého uskutečnění převýší jakýkoliv informační užitek pro uživatele účetní závěrky.

3 Koncepte vykazování v účetnictví (bilanční teorie)

3.1 Statická bilance

Do konce 19. století se publikované práce z oblasti účetního výkaznictví soustřeďovaly (omezovaly) pouze na přehledy a výklad legislativních otázek bilance. Jejich přínos byl dán hlavně určitým zpřesňováním struktury výkazu rozvaha a stanovením jeho základních úkolů. Tyto práce jsou dnes pro badatele zdrojem poznání soudobého bilančního práva (a jeho velmi nepatrných posunů v čase). Vůdčím přístupem k pochopení rozvahy je v těchto pracích „status podniku“ – hospodářský pohyb je zastaven a zobrazuje se stav majetku a dluhů v bilanční den. Tyto přístupy jsou pak od první čtvrtiny dvacátého století v odborné literatuře označovány jako „statické (teorie)“. Další vývoj koncepcí pro bilancování v účetnictví akcelerovala především první světová válka a hospodářská situace po jejím skončení, zejména v Německu. Od počátku 20. století již publikují výsledky svého poznání autoři, kteří se vědomě odchylojí od dosavadního legislativně vymezeného pojetí účetní závěrky². Dějinný vývoj bilancování ve dvacátém století

² Účetní závěrkou v kontextu té doby je třeba chápat pouze výkaz rozvaha, zpočátku výjimečně doplňovaný výpisem z účtu ztráty a zisku. V německé odborné literatuře se proto závěrka označuje jedním slovem *bilance* (Bilanz), i když se jedná (později) o souhrn více výkazů.

je spojen s postupnou proměnou chápání úkolů rozvahy (jako účetního výkazu, nikoli jako prvku metody účetnictví).

„Bilanční otázka se řešila dříve izolovaně a jednostranně. Při jejím posuzování ustupoval do pozadí fakt, že bilanční cifry jsou reflexem činnosti podniku. Rozhodoval tu více jiný moment – moment, který vedl k zavedení zákonné povinnosti bilancování: ochrana věřitelů. V tomto smyslu měla bilance poskytovat věřiteli možnost vyšetření dlužnickova majetkového stavu a jeho dluhů. Za tohoto stavu nebylo ani rozporů v názorech na úkol bilance, v níž se spatřoval přehled majetkového stavu podniku. Stejný úkol přisuzovaly bilanci i zákonné předpisy, které zůstávaly pro všechna zkoumání hlavním vodítkem. Bádání v bilančních otázkách v této době přestávají na hledání způsobů, které by těmto zákonným předpisům co nejlépe vyhovovaly; jsou proto více rázu právníckého než hospodářského. Jednou ze sporných otázek byla zejména volba správného oceňovacího principu pro jednotlivé bilanční položky; při jejím řešení neřídili se zase mnozí autoři, jak by to věc žádala, hospodářskými hledisky, nýbrž platily pro ně více úmysly zákonodárcovy.“ (Kubeša, 1936)

3.2 Dynamická bilance

Na počátku 20. století se v odborné literatuře postupně objevují práce věnované podstatněji obsahové problematice výkazu rozvahy. Autoři těchto prací – možná zprvu neúmyslně – začali formovat dynamickou tvářnost výkazu, tj. požadovali uplatnit takové postupy, které by zdůraznily informační přínosy k vývojové stránce hospodaření jednotky (za interval). Směr monistického přístupu požadoval buď podávat pravdivý a úplný obraz majetku a dluhů vykazující jednotky, anebo podat co nejpravdivější obraz dosaženého výsledku za období, čímž „automaticky“ bude správný i obraz majetkový.

Směr dualistického přístupu požadoval plnění obou těchto informačních úkolů současně. Hlavním představitelem dynamického pojetí výkazů (s monistickým přístupem) v německé odborné literatuře je E. Schmalenbach. „Úkolem bilancování je podle Schmalenbacha právě poznání silových složek (podniku) a jejich dosavadních účinků: výnos („přísun sil“) na jedné straně a náklad („spotřeba sil“) na straně druhé. Primárním úkolem dynamického bilancování je zjištění celkového výsledku za určité období, a to důsledně tak, aby byly jednotlivé výsledky v čase srovnatelné. Majetková situace je zjišťována až následně. [...] Dynamická bilance má za úkol objasnit strukturu neukončených přeměn (peněžních) příjmů a výnosů na jedné straně, na druhé straně (peněžních) výdajů a nákladů. Obsahuje proto (krom peněz a základního kapitálu) v zásadě čtyři skupiny položek: výdaj, který není ještě nákladem – náklad, který nezpůsobil ještě výdaje – příjem, který není ještě výnosem – výnos, který ještě nebyl přijat.“ (Janhuba, 2010)

Schmalenbachovu bilanční dynamiku dále rozšířily zejména práce H. Sommerfelda a F. Schmidta.

3.3 Eudynamická bilance

„Heinrich Sommerfeld (1884–1950) se zabýval především průmyslovými výrobními podniky a jejich výkazy. Jeho přístup je vybudován na požadavku oceňování v realizačních (a reprodukčních) cenách s maximálním zajištěním opatrnosti. V rozvaze řídává k vlastnímu kapitálu celou řadu speciálních fondů (na zajištění podnikové podstaty, na vyrovnaní dividend, na zajištění růstu, na ohroženou podstatu aj.). Tyto fondy jsou vytvářeny zčásti nerealizovaným přínosem z držení aktiv, zčásti z přepočtů vykázaného ocenění aktiv a pasiv na pevnou kupní sílu peněžní jednotky podle lokálních cenových indexů. Podnik u Sommerfelda vykáže a může rozdělovat zisk jen tehdy, existuje-li přebytek nominální výše vlastního kapitálu ve srovnání s počátkem období i po provedení všech přidělů speciálním fondům tak, aby zajišťovaly mj. růst podniku odpovídající průměrnému růstu dané ekonomiky.“ (Lechner, Egger a Schauer, 2005)

3.4 Organická bilance

Od Sommerfeldovy eudynamiky se organická bilance odlišuje především jednoznačně dualistickým přístupem. „Tvůrce této koncepce, prof. Fritz Schmidt (1882–1950), přistupuje k závěrce jako k prameni informací jak o zjištěném dosavadním výsledku za uplynulé období, tak o „správně“ vykázané majetkové a zdrojové skladbě podnikové podstaty (substance). Základem Schmidtova přístupu je požadavek vykazovat aktiva v cenách dnešního trhu – reprodukčních (v originále *Tageswertblanz*) a současně v pevné kupní síle měny vykazování. Podle Schmidta tak bude možné správně zjistit výsledek a zachovat podnikovou podstatu i v období prudkého inflačního vývoje. Požadavek ocenění v „objektivních“ dnešních cenách však naráží na obtíže při jejich zjišťování; stejně tak je u Schmidta ne zcela vyřešen i problém volby vhodného cenového indexu pro fixaci kupní síly měny. Schmidt představoval (spolu se Sommerfeldem) tu část teoretických koncepcí, která bývá označována jako „věcné bilancování“. Jeho základem je souhrn existujících statků následně oceněných v penězích zvolené (pevné) kupní síly; účetnictví a výkazy nejsou tedy primárně vytvářeny na základě uskutečněných toků peněz. Označení „organická“ bilance vychází ze Schmidtova názoru, že podnik je organickou součástí celého národního hospodářství a jako takový má určité funkce a činnosti neoddelitelné od existence dalších podniků při vzájemné kooperaci (např. vztah „prodávající“ a „kupující“). Právý zisk podle Schmidta je pouze ten, který byl dosažen obratem, aktivní činností podniku, nikoli vyvolaný změnami cen a celkové cenové hladiny.“ (Janhuba, 2010)

Příklad sestavení organické rozvahy

Podnik má za 1 000 peněžních jednotek dlouhodobých aktiv pořízených na počátku roku 1, dosud odepsal 15 %, jeho zásoby jsou z počátku roku 2 a byly pořízeny za 600 PJ. Krátkodobá pohledávka 500 PJ vznikla před dvěma měsíci a je splatná za tři měsíce. Podnik má k disozici celkem 900 PJ na účtu v bance. Základní kapitál

činí 2 000 PJ, nerozdělený zisk z roku 1 je 200 PJ, krátkodobý dluh ve výši 150 PJ vznikl před třemi měsíci a je splatný za dva měsíce.

Ceny dlouhodobých aktiv na trhu vzrostly od roku 1 rovnoměrně v průměru o 10 %, ceny zásob od počátku roku 2 rovnoměrně v průměru o 20 %. Pokles kupní síly peněžní jednotky je vyjádřen na počátku roku cenovým indexem 100, na počátku roku 2 indexem 105 a na konci roku 2 indexem 110. Úkolem je sestavit pro podnik rozvahu podle zásad F. Schmidta na konci roku 2. Řešení obsahuje Tabulka 1.

Tab. 1 Organická bilance podle F. Schmidta

AKTIVA	PJ	PASIVA	PJ
Dlouhodobá [1,1/1,0×1,1×1000]	1 210,00	Základní kapitál [1,1/1,0×2000]	2200,00
Zásoby [1,2×1,1/1,05×600]	754,29	Nerozdělený zisk [1,1/1,05×200]	209,52
Pohledávka	500,00	VH (reziduální)	318,50
Peněžní prostředky	900,00	Odpisná rezerva [0,15×1210]	181,50
		RF na udržení podstaty [1210–1000+754,29–600]	364,29
		Ztráta/zisk z inflace [(1,1/1,05–1)×(150–500–900)]	–59,52
		Krátkodobý dluh	150,00
CELKEM	3 364,29	CELKEM	3 364,29

Zdroj: Bokšová aj. (2004).

3.5 Nominalistická bilance

Nominalistický přístup k účetnímu vykazování je spojen se jménem prof. Wilhelma Riegera (1878–1971). Jeho bilancování je postaveno na podnikovém hospodaření a jeho výsledcích chápaných jako (přijaté nebo vydané) peněžní prostředky. „Rieger je tak zastáncem „peněžního bilancování“, na rozdíl od Sommerfelda a Schmidta, kteří obsahem bilance rozumějí souhrny statků peněžně vyjádřených. Rieger zásadně nezohledňuje v bilanci jakýkoliv pohyb cen nebo cenové hladiny. Riegerovy práce původně vznikly z důvodu silné kritiky a vymezení se především proti Schmidtovi.“ (Kubeša, 1936)

Historický rámec všech výše uvedených koncepcí, které označujeme jako (klasické) bilanční teorie, tvoří období extrémního inflačního vývoje v Německu po prvé světové válce. Záměrem všech tvůrců bilančních teorií bylo informační zajištění vykázané „podstaty“ hospodařícího celku v prostoru nezbytného peněžního vyjadřování jednotkou (německá marka), jejíž kupní síla prudce klesala.

Zajištění podstaty v uvedeném smyslu bychom dnes mohli ztotožnit s dodržením standardního předpokladu „going concern“, tj. schopnost jednotky pokračovat v hospodaření (alespoň stejného rozsahu) i v dohledné budoucnosti.

4 Kvantifikace inflačních vlivů na přelomu 20. a 21. století

Během uplynulých více než sta let existence různých koncepcí pro vykazování hospodářských skutečností v účetní závěrce se vlastně nikde ani jedna z těchto koncepcí neprosadila legislativně. Lze říci, že právní rámec účetního vykazování zůstal principiálně na pozicích „statických“ a nominálních. Přitom se ve stejné době objevovaly (a projevovaly) v konkrétních ekonomikách různě silné inflační tlaky, na které bylo (alespoň lokálně) nutno určitým způsobem reagovat i v účetním výkaznictví. Účtování a vykazování v prostředí měnících se cen mělo (a má) k dispozici nástroje, které dovolují upřesnit obraz hospodaření jednotky poskytovaný uživatelům účetní závěrky buď s využitím určitých korekcí přímo ve výkazech, anebo (snadněji) podrobnějšími komentáři k vlivům pohybu cen a celkové cenové hladiny v rámci přílohy. Shrneme-li možnosti, kterými účetnictví disponuje v tomto směru, jde vždy o problematiku ocenění. Operacionálně bude v konkrétní situaci nezbytné vyřešit, zda se pro účtování komplexně použijí plynule se měnící ceny, anebo nutné úpravy budou spočívat v dodatečném přecenění již účtovaných kvant.

Jak bylo výše uvedeno, vykazující jednotka může (legislativně platným způsobem) prezentovat nominální obraz svého hospodaření oceněním na bázi skutečných (historických) cen a vyčíslováním výsledku na jejich základě (tj. působení pohybu celkové cenové hladiny v hospodářství je u dané účetní jednotky „schováno“ ve vykázaných číslech, zejména ve výsledku).

Je-li pro správnou interpretaci vykázaných údajů uživatelem již nezbytné *zdůraznit* vlivy proměňující se (klesající) kupní síly měny, může jednotka korigovat hodnoty zachycené během období v „nepevné“ měně dodatečným fixováním (úhrnným přepočtem s využitím obecného cenového indexu). Informačně bohatší bude přístup, který využívá (zejména pro výsledky) hodnot, respektujících vlivy změn cen konkrétních produkčních činitelů za hospodářský rok (v rámci nákladů/výnosů); takový obraz je možno doplnit ještě o jevy, které plynou z fixování celkové cenové hladiny (zpravidla stavem na konci vykazovaného období). V tomto smyslu lze říci, že jde v zásadě o respektování pravidel organické bilanční koncepce F. Schmidta.

V odborné literatuře nacházíme rozmanité utřídění použitelných modelů pro zpřesnění informací poskytovaných uživateli účetní závěrkou. Nejčastěji se uvádí (a porovnává) model oceňování ve skutečných pořizovacích cenách a model účtování ve skutečných cenách doplněných o přepočty na pevnou kupní sílu měny. „Teorie účetnictví při inflaci se obvykle soustřeďuje na dva okruhy problémů: zachování podstaty – obvykle dané účetní jednotky – a ocenění aktiv. Oba okruhy mají těžiště kolem úlohy peněz jako reprezentanta hodnoty.“ (Robson, 1994).

Přitom bývá zdůrazněna kvalitativní charakteristika užitého modelu ve smyslu eliminace základních zkreslení skutečnosti obrazem ve výkazech, jak je uvedeno v kap. 1.

Provedené výzkumy konkrétních účetních údajů vedle toho, že potvrdily vychýlení (bias) prezentovaných dat ve srovnání s oceněním aktuálními vstupními cenami, ukázaly navíc, že „jen málo uživatelů účetní závěrky pro svá rozhodnutí alespoň částečně upraví údaje ve smyslu fixování kupní síly peněžní jednotky.“ (Thiess a Sturrock, 1985)

Návrh metodiky soustavy přepočtů, umožňujících vyčíslit a vykázat podrobně dopady měnicích se individuálních cen i celkové cenové hladiny, jak ji uvádí americký teoretik účetnictví Riahi-Belkaoui na konci 20., resp. na počátku 21. století, lze považovat za poměrně zdařilý. Tyto přepočty jsou soustředěny na dílčí úseky probíhajících hospodářských aktivit jednotky, kdy příslušná kvantifikace ukazuje „vícerozměrně“ současně zejména vlivy cenových posunů i vliv změny celkové cenové hladiny od počátku do konce vykazovaného období.

Autor pracuje s některými složkami výsledku, které v běžném smyslu nejsou obvyklé, i když jde o zcela dobře charakterizované, informačně plnocenné údaje. Přehled o skladbě výsledku za období (jedná se vždy o malý segment hospodaření jednotky, např. obrát určité partie konkrétních zásob zboží) obsahuje informaci o realizovaném a nerealizovaném přínosu/újmě (gain/loss) vázaném v pohybu konkrétních cen. (srv. Riahi-Belkaoui, 2001)

Následující krátká studie ukazuje v číslech systém odpočtů pro respektování cenových změn ve výkazech rozvaha a výsledovka v podmínkách užití modelu (historických) pořizovacích cen a modelu těchto cen s přepočtem na pevnou kupní sílu měny, dále modelu reprodukčních vstupních cen a modelu těchto cen s přepočtem na pevnou kupní sílu měny. Obsah a struktura výkazů jsou zde silně zjednodušeny, aby vynikly hodnoty spjaté právě s cenovými změnami.

Výchozí údaje: Společnost G obchoduje s produktem M. Nákupní a prodejní ceny tohoto produktu v průběhu roku R uvádí následující přehled:

Veličina	k datu	1. 1.	30. 6.	31. 12.
jednotková pořizovací cena		91	108	119
jednotková prodejní cena		91	116	122
obecný cenový index		100	107	118

Společnost k 1. 1. roku R nakoupila 250 jednotek a k 30. 6. prodala 195 jednotek. Příslušné výkazy jsou sestaveny k 31. 12. ve variantách „pořizovací cena“ a „pořizovací cena s přepočtem na pevnou kupní sílu měny“, dále „reprodukční cena“ a „reprodukční cena s přepočtem na pevnou kupní sílu měny“ ve čtyřech následujících tabulkách s komentáři.

Tab. 2 Rozvaha a výsledovka společnosti G {bez přepočtů}

AKTIVA	PJ	PASIVA	PJ	Pol. V/N	PJ
Zásoby zboží	5005,00	Vlastní kapitál	26000,00	Tržby z prodeje	22620,00
Peněžní prostředky	27453,75	Výsledek za období	4708,75	Náklady na prodané zboží	17745,00
		Úvěr	17501,00	hrubé rozpětí	4875,00
				N. ostatní (úrok)	166,25
				realizované přínosy/újmy	0
				nerealizované přínosy/újmy	0
				zisk/ztráta z inflace	0
CELKEM	32458,75	CELKEM	32458,75	Celkem výsledek	4708,75

Zdroj: Vlastní výpočty.

Komentář: V Tab. 2 jsou uvedeny rozvaha a výsledovka spol. G bez jakýchkoliv cenových korekcí, tj. informace těchto výkazů je postavena na pořizovacích (historických) cenách. Ve výsledovce proto nejsou obsazeny pozice „realizované/nerealizované přínosy/újmy“, ani „zisk/ztráta z inflace“.

Tab. 3 Rozvaha a výsledovka {pořiz. ceny přepočtené na pevnou kup. sílu}

AKTIVA	PJ	PASIVA	PJ	Pol. V/N	PJ
Zásoby zboží [5005×1,18/1]	5905,90	Vl. kapitál [26000×1,18/1]	30680,00	Tržby z prodeje [22620×118/105]	24945,42
Peněžní prostředky	27453,75	Výsledek realizovaný	3840,07	Náklady na prodané zboží [17745×118/105]	20939,10
		Výsl. ze zm. kupní síly*	-2910,42	hrubé rozpětí	4006,32
		Úvěr	1750,00	N. ostatní (úrok)	166,25
				provozní výsledek	3840,07
				realizované přínosy/újmy	0
				nerealizované přínosy/újmy	0
				zisk/ztráta z inflace*	-2910,42
CELKEM	33359,65	CELKEM	33359,65	Celkem výsledek	929,65

Zdroj: Vlastní výpočty.

Pozn.: *viz komentář dále.

V Tab. 3 výše jsou uvedeny hodnoty odvozené pro spol. G ze shodného základu, tj. pořizovacích cen, avšak korigované o vliv úhrnného pohybu (růstu) celkové cenové hladiny. (*Zisk/ztráta z inflace*: Od nominální výše cash flow celkem (26000 – 22750 + 22620 – 166,25) = **25703,75** odečteme jeho přepočtenou výši, tj. (26000 · 1,18 – 22750 · 1,18 + 22620 · 1,102804 – 166,25 · 1) = **28614,17**. Rozdíl činí **-2910,42**.)

V dalších modelových ukázkách je použito ocenění reprodukčními cenami (Tab. 4) a toto ocenění je následně ještě přepočteno na pevnou kupní sílu měny (Tab. 5).

Srovnáním číselných hodnot v jednotlivých modelech můžeme dobře posoudit informační potenciál vykazovaných údajů jako celku i jednotlivých konkrétních položek. Maximální informační přínos má poslední model, ve kterém se uživatelé prezentují dopady pohybu cen konkrétního aktiva (realizovaný/nerealizovaný přínos/újma) i komplexní dopady pohybu celkové cenové hladiny (výsledek ze změny kupní síly).

V Tab. 4 je zásoba zboží 55 jednotek oceněna aktuální tržní cenou 119,00, realizovaný výsledek je shodný jako při užití pořizovacích cen bez přepočtu, nerealizovaný výsledek odpovídá u zbylých 55 jednotek rozdílu mezi aktuální pořizovací cenou na konci roku a skutečnou pořizovací cenou z počátku roku. Ve výsledovce jsou skutečné tržby z prodeje porovnány s náklady na prodané zboží v reprodukčních cenách z období prodeje. Realizované přínosy odpovídají u prodaných jednotek rozdílu mezi skutečnou pořizovací cenou a reprodukční pořizovací cenou v době prodeje, nerealizovaný přínos je shodný s nerealizovaným výsledkem.

Tab. 4 Rozvaha a výsledovka spol. G {ocenění v reprodukčních cenách}

AKTIVA		PASIVA		Pol. V/N	
	PJ		PJ		PJ
Zásoby zboží	6545,00	Vl. kapitál	26000,00	Tržby z prodeje	22620,00
Peněžní prostředky	27453,75	Výsledek realizovaný	4708,75	Náklady na prodané zboží	21060,00
		Výsledek nerealizovaný	1540,00	hrubé rozpětí	1560,00
		Úvěr	1750,00	N. ostatní (úrok)	166,25
				provozní výsledek	1393,75
				realizované přínosy/újmy	3315,00
				nerealizované přínosy/újmy	1540,00
				zisk/ztráta z inflace	0
CELKEM	33998,75	CELKEM	33998,75	Celkem výsledek	6248,75

Zdroj: Vlastní výpočty.

Tab. 5 Rozvaha a výsledovka spol. G {reprodukční ceny přepočtené na pev. kup. sílu}

AKTIVA		PASIVA		Pol. V/N	PJ
Zásoby zboží	6545,00	VI. kapitál	30680,00	Tržby z prodeje	24945,42
Peněžní prostředky	27453,75	Výsledek realizovaný	3840,07	Náklady na prodané zboží	23225,05
		Výsledek nerealizovaný	639,10	hrubé rozpětí	1720,37
		Výsledek ze zm. kup. síly*	-2910,42	N. ostatní (úrok)	166,25
		Úvěr	1750,00	provozní výsledek	1554,12
				realizované přínosy/újmy	2285,95
				nerealizované přínosy/újmy	639,10
				zisk/ztráta z inflace*	-2910,42
CELKEM	33998,75	CELKEM	33998,75	Celkem výsledek	1568,75

Zdroj: Vlastní výpočty.

Pozn.: * viz komentář u Tab. 2.

V Tab. 5 je hodnota vlastního kapitálu přepočtena indexem 118/100, realizovaný výsledek odpovídá výsledku při přepočtených pořizovacích cenách. Nerealizovaný výsledek vzniká oceněním zbylých 55 jednotek rozdílem reprodukční pořizovací ceny na konci roku a skutečné pořizovací ceny přepočtené indexem 118/100.

Ve výsledovce jsou dosažené tržby z prodeje přepočteny indexem 118/100 a porovnány s reprodukčními cenami prodaného zboží v době prodeje přepočtenými indexem 118/107. Realizovaný přínos u prodaných výrobků tvoří rozdíl reprodukční ceny v době prodeje přepočtené na konec roku a skutečné pořizovací ceny přepočtené na konec roku.

5 Závěr a diskuse

Projevy inflace v hospodaření účetních jednotek se bezesporu odrážejí i v jejich účetnictví. Pokud je při účtování a vykazování bude jednotka pomíjet, informace poskytovaná účetnictvím a tedy i závěrkou bude (podle intenzity změn cen a cenové hladiny) zkreslená. Je proto zapotřebí účetnictví doplnit o aparát, umožňující jednak vstupy objektivizovaných cenových indexů, jednak příslušné řetězové přepočty a související vykazování zjištěných charakteristik. Jen tak bude možné vykazat strukturovaný výsledek za období, který obsahuje (jde-li o zisk) i podíl vhodný k rozdělení vlastníkům, a nikoliv „jen“ nominální rozdíl mezi počátečním

a konečným stavem vlastních zdrojů po vyloučení vlastnických operací. Použití nominálního zisku k rozdělování vždy povede k jevu, který označujeme jako ‚eroze podnikové podstaty‘ a znamená do budoucna oslabení předpokladu „going concern“.

V období silících projevů inflace, zejména v poslední čtvrtině dvacátého století byl zintenzivněn rovněž proces standardizace vykazování v hyperinflačních ekonomikách a výsledný standard pro vykazování v hyperinflačních ekonomikách klade vcelku jednoznačné požadavky na závěrkové vyhodnocení vlivů pohybu cen i celkové cenové hladiny na hospodářskou skutečnost vykazující jednotky. Přístup standardu respektuje do určité míry poznatky jak klasických bilančních škol, tak také navazujících teoretických koncepcí. Otevřenou otázkou zůstává volba a konstrukce potřebných cenových indexů, protože hospodářská jednotka není „typickým“ spotřebitelem, nakupujícím v maloobchodě.

Pro vyhodnocení informačních přínosů z vyúčtování a zveřejňování dopadů cenových změn má smysl uvažovat rovněž o validitě využitelných účetních postupů: nabízí se na jedné straně zavést do soustavy účtů „dynamický“ parametr cenových změn ve všech relevantních souvislostech (samozřejmě s ohledem na poměr „náklady/informační přínos“), na druhé straně jít cestou periodického vyúčtování a vykázání transakcí ve „fair value“ příslušných aktiv tak, aby výsledné hodnoty výkazů standardně pracovaly s měnovou jednotkou ke dni jejich setavení. Použitím soustavné (parametrické) úpravy ocenění může být dosaženo plynule aktuálních cenových (nákladových) informací jakožto imanentní složky účetních hodnot. Dílčí [nekontinuální] účetní operace, upravující cenový rozměr některých zobrazovaných skutečností pro potřeby účetní závěrky, budou jistě do značné míry napravovat mohutnost konečného zkreslení, ale pevné strukturní hodnotové vazby příslušného účetního systému tím budou do jisté míry uvolněny.

Literatura

BOKŠOVÁ, J., aj. 2004. *Účetnictví II*. Praha: Institut svazu účetních.

DAVIDSON, S., WEIL, R. L., 1975. Inflation accounting. *Financial Analysts Journal*. Sv. 31, č. 1, s. 27–31. doi: 10.2469/faj.v31.n1.27.

FIREŠ, B., ZELENKA, V., 1997. *Oceňování aktiv a dluhů v účetnictví*. Praha: Management press.

HUGHES, J., LIU, J., ZHANG, M., 2004. Valuation and Accounting for Inflation and Foreign Exchange. *Journal of Accounting Research*. Sv. 42, č. 4, s. 731–754. doi: 10.1111/j.1475-679x.2004.00155.x.

JANHUBA, M., 2010. *Teorie účetnictví (výběr z problematiky)*. Praha: Oeconomica.

KUBEŠA, J., 1936. *Bilanční teorie*. Praha: nákladem vlastním.

LECHNER, K., EGGER, A., SCHAUER, R., 2005. *Einführung in die Allgemeine Betriebswirtschaftslehre*. Wien: Linde.

MCINTYRE, E. V., 1982. Interaction Effects of Inflation Accounting Models and Accounting Techniques. *The Accounting Review*. Sv. 57, č. 3, s. 607–618.

RIAHI-BELKAOUI, A., 2001. *Accounting Theory*. London: Thomson.

ROBSON, K., 1994. The Disclosure of Inflation Accounting. *European Accounting Review*. Sv. 3, č. 2, s. 195–214. doi: 10.1080/09638189400000018.

THIES, C. F., STURROCK, F., 1985. What Did Inflation Accounting Tell Us? *Journal of Accounting, Auditing and Finance*. Sv. 2, č. 4, s. 375–391. doi: 10.1177/0148558X8700200405.

20th century approaches to accounting for the effects of inflation

Jaroslava Janhubová – Miloslav Janhuba

Abstract:

Paper deals with the effects of inflation on business management and the ways of expressing them in financial statements from a historical point of view. It points to the constructions of classical balance sheet theories, which arose as a reaction to the development of inflation in Germany after the First World War, with special attention to one of them: the organic balance sheet theory Schmidt's, first published a hundred years ago. The organic balance sheet is in many respects the predecessor of the contemporary reporting of value data mainly in the proper (real) price [fair value], with the fact that Schmidt also derived the determination of the "correct" income from the current prices (Tageswert). The issue of the variable purchasing power of the monetary unit is still alive, as is the effort to deal with this phenomenon within the framework of financial reporting. At the end of the twentieth century, complex accounting valuation models created in Europe and the USA, built on dynamic reporting principles together with the use of sophisticated calculations to determine reported values. The issue supplements a small illustrative example, using methodology from the USA.

Keywords: Valuation; Balancing; Inflation; Capital maintenance;

JEL Classification: Income. O44, M41.